

УДК 334.722.8+336.76

Д.О. АНДРЕЄВ

Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова

ПРОТИПРАВНЕ ЗАХОПЛЕННЯ ТА ПОГЛИНАННЯ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ (РЕЙДЕРСТВО) В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Досліджено зміст поняття протиправного захоплення і поглинання акціонерних товариств в Україні та виконано аналіз чинників, що призводять до виникнення і розвитку зазначеного суспільно-економічного явища. Проаналізовано процес рейдерського захоплення акціонерного товариства, як учасника ринку цінних паперів, визначено імовірну роль в рейдерському захопленні товариства та ступінь впливу на економічну безпеку підприємства професійних учасників ринку цінних паперів та посадових осіб самого емітента. Запропоновано декілька шляхів локалізації, а, згодом, і вирішення проблеми рейдерських захоплень акціонерних товариств в Україні.

Рейдерство (протиправне захоплення та поглинання підприємств) як суспільно-правове явище стало предметом наукового аналізу та вивчення спочатку в Російській Федерації, а порівняно нещодавно і в Україні. В Російській Федерації проблема рейдерських захоплень підприємств набула свого апогею наприкінці 2004 – на початку 2005 рр., в Україні – рейдерство набуває загрозових масштабів на даний момент. В Російській Федерації проблематика протиправних захоплень підприємств і шляхів захисту бізнесу від рейдерства висвітлювалась переважно чиним в статтях та наукових доповідях адвокатів, керівників суспільних організацій та інших осіб, що на практиці стикалися з рейдерством. Зокрема, рейдерство, як суспільно-правове явище, достатньо детально висвітлено в статтях та виступах О.Д. Осиповського, О.Є. Молотнікова тощо. В Україні вивченню проблеми протиправних захоплень підприємств присвятили чимало часу В.О. Петренко – член Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, секретар Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, С.О. Домашенко – начальник відділу контролю за діяльністю емітентів Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, член аналітичної групи Міжвідомчої комісії.

В цілому об'єктом "рейдерських" дій може стати підприємство, створене у будь-якій організаційно-правовій формі, проте, предметом дослідження даної статті є протиправні захоплення та поглинання лише тих із них, що створені у формі акціонерних товариств, оскільки саме на підприємствах, створених у формі акціонерних товариств, виробляється майже 3/4 внутрішнього валового продукту. Новизна роботи полягає в дослідженні змісту поняття протиправного захоплення і поглинання акціонерних товариств в Україні та аналізі чинників, що призводять до виникнення і розвитку зазначеного суспільно-економічного явища. Крім того, детально проаналізовано процес рейдерського захоплення акціонерного товариства, як учасника ринку цінних паперів, визначено імовірну роль в рейдерському захопленні товариства та ступінь впливу на економічну безпеку підприємства професійних учасників ринку цінних паперів та посадових осіб самого емітента. Насамкінець, в статті запропоновано декілька шляхів локалізації, а, згодом, й вирішення проблеми рейдерських захоплень акціонерних товариств в Україні.

Таким чином, перехід права власності на цінні папери, майно господарських товариств тощо є звичайним процесом, що притаманний будь-якій країні з ринковою економікою. Більш того, на даний час, використання компаніями механізму поглинань в якості стратегії надає неабиякі переваги. "Можна констатувати, що сьогодні це є найбільш ефективний механізм конкурентної боротьби", – зазначає С.В. Гварділ [1, с.6]. У той же час, відсутність достатніх правових гарантій з боку держави, слабкість інструментів державного (адміністративно-правового) регулювання господарських правовідносин, і головним чином, правовідносин на фондовому ринку, призводить до переростання економічного механізму розвитку ринку у протиправні схеми набуття права власності на цінні папери та майно господарських товариств.

Останнім часом небажання промислово-фінансових груп та теренах України набувати право власності на землю та засоби виробництва за ринковими цінами призвело до набирання обертів протиправних захоплень та поглинань підприємств – "рейдерства". До причин, що роблять можливими протиправні захоплення акціонерних товариств в Україні, слід віднести відсутність необхідної законодавчої бази, яка регулює сферу корпоративних відносин та порядок проведення угод з цінними паперами [2, с.22]. Законодавчий вакуум у сфері регламентації діяльності господарських товариств є причиною численних конфліктів в сфері корпоративного управління, які наносять шкоду інтересам окремих акціонерів і держави та є передумовою "рейдерського" захоплення акціонерного товариства [3, с.49].

Голова Українського союзу промисловців і підприємців (УСПП), Міністр економіки України А. Кінах зазначає, що рейдерство, як суспільне явище, викликане передусім слабкістю та нерозвиненістю правових структур державної влади, відсутністю надійних механізмів захисту прав інвесторів в цінні папери [2, с.30]. За оцінками експертів УСПП за 2006 рік 17 % звернень до Державного комітету з питань розвитку підприємства та в правоохоронні органи склали скарги на рейдерські дії. Кількість протиправних захоплень підприємств станом на початок 2007 року становила близько дев'яти тисяч випадків [4, с.15]. Значний відсоток підприємств, що стали об'єктом протиправного захоплення, належить акціонерним товариствам.

Разом із тим, недружні поглинання та захоплення акціонерних товариств далеко не завжди можуть бути класифіковані як "рейдерство". В світовій практиці такий термін використовується для позначення поняття придбання контрольного пакету акцій без згоди та відома акціонерів та менеджменту господарського товариства; при цьому набуття права власності на пакет акцій відбувається з дотриманням вимог законодавства про цінні папери. В той же час, в пострадянських країнах недружні поглинання відбуваються зі значними порушеннями чинного законодавства, що і дозволяє класифікувати відповідну діяльність як "рейдерство" - набуття контролю над господарюючим суб'єктом із використанням протизаконних засобів, що поєднується із протиправним заволодінням акціями, частками в господарських товариствах та майновими активами підприємств [3, с.29-30]. В Україні рейдерство має кримінальний характер і фактично стало інструментом позбавлення законних та добросовісних власників їх майнових прав із застосуванням різного роду протиправних схем [5, с.6].

Інші фахівці ринку недружніх поглинань визначають рейдерство як цілеспрямовану зміну прав власності на активи (підприємницькі активи) за допомогою неправосудних судових рішень та адміністративних рішень, з використанням психологічного та силового тиску [4, с.15].

Суспільна небезпечність неконрольованого розповсюдження протиправних поглинань та захоплень акціонерних товариств в Україні полягає, зокрема, у наступному: 1) руйнування фундаменту ринкової економіки – відносини власності на цінні папери, гальмування розвитку корпоративних відносин; 2) спричинення збитків державі оскільки непоодинокими є випадки коли об'єктом протиправних поглинань стають державні підприємства або підприємства зі значною державною часткою в статутному капіталі; 3) створення негативного інвестиційного іміджу України в очах міжнародної інвестиційної громадськості; 4) зниження ефективності управління акціонерним товариством, значне погіршення фінансово-економічної ситуації на ньому.

За останні декілька років об'єктами рейдерських атак стали наступні акціонерні товариства, що мають стратегічне значення для економіки держави: ВАТ "Науково-виробниче підприємство "Сатурн", ВАТ "Акціонерна судноплавна компанія "Укррічфлот", ЗАТ "Фармацевтична фірма "Дарниця", ЗАТ "Дніпропетровський олійноекстракційний завод (Олейна)". Корпоративний конфлікт, що може перерости у протиправне захоплення товариства, триває на таких стратегічно важливих для економіки країни підприємствах, як: ВАТ "Управління будівництва Хмельницької АЕС», ВАТ "Кременчуцький сталеливарний завод", ВАТ "Укртатнафта", ЗАТ "Київстар Дж.Ес.Ем.», Державна акціонерна холдингова компанія "Чорноморський суднобудівний завод" тощо.

Серед підприємств, що мають важливе значення для економіки регіону та потерпають від рейдерських дій сьогодні, можна відзначити наступні: ВАТ "Дніпрофарм" (м. Дніпропетровськ), ВАТ "Агрофірма "Провесіль" (м. Львів), ВАТ "Житомирхліб" (м. Житомир) та ін. Перелік підприємств, що потерпають від рейдерських дій або були фактично захоплені протиправним чином можна продовжити, оскільки він налічує без перебільшення сотні акціонерних товариств.

Щодо ринку цінних паперів суспільна небезпечність

протиправних захоплень та поглинань акціонерних товариств (рейдерства) полягає передусім у суттєвих порушеннях прав інвесторів - власників цінних паперів акціонерних товариств: акцій та облігацій. Зазвичай "рейдерська" діяльність на ринку цінних паперів має наслідком протиправне позбавлення права власності на цінні папери фізичних та юридичних осіб. Протиправність такої діяльності проявляється в порушенні вимог чинного законодавства про цінні папери під час: а) ведення систем реєстрів власників іменних цінних паперів акціонерних товариств; б) обліку прав власності на бездокументарні цінні папери зберігачами цінних паперів та депозитаріями; в) перереєстрації прав власності на іменні цінні папери; г) скликання та проведення загальних зборів акціонерних товариств; д) здійснення керівництва акціонерним товариством; е) здійснення додаткових емісій акцій в акціонерному товаристві тощо.

Важливим аспектом протиправних захоплень акціонерних товариств є те, що вони в більшості випадків відбуваються із залученням недобросовісних професійних учасників ринку цінних паперів: реєстраторів, зберігачів цінних паперів. Значно рідше до схем протиправних захоплень підприємств залучаються депозитарії.

Здійснення протиправного захоплення акціонерного товариства із залученням реєстраторів іменних цінних паперів є найбільш розповсюдженою схемою, оскільки більшість акціонерних товариств здійснювало випуск цінних паперів у документарній формі та не мають ліцензії на ведення власних реєстрів. Реєстратори на ринку цінних паперів наділені великим ресурсом щодо впливу на емітента. Так, діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (реєстраторська діяльність) включає збирання, фіксацію, обробку, зберігання та надання даних, які складають систему реєстру власників іменних цінних паперів, щодо іменних цінних паперів, їх емітентів та власників [6, п.1 р.1].

Зберігачі цінних паперів також можуть значно вплинути на ситуацію щодо конкретного емітента. На практиці, під час рейдерського захоплення акціонерного товариства з боку зберігачів можуть мати місце правопорушення під час: а) складання облікового реєстру рахунків власників цінних паперів; б) знерухомилення цінних паперів; в) перекведення всього випуску цінних паперів, випущених в документарній формі, в бездокументарну форму; г) відкриття рахунку у цінних паперах без пакету документів, передбаченого розділом 5 Положення про депозитарну діяльність [7] тощо.

Депозитарії рідше втягуються рейдерами до протиправних поглинань акціонерних товариств. Проте, були зафіксовані випадки сприяння особам, що здійснюють протиправні захоплення підприємств, з боку депозитаріїв, які полягали у неправомірній видачі зведеного облікового реєстру на запит не уловнованих осіб. В результаті в руках рейдерів опинявся зведений обліковий реєстр акціонерів, який використовувався для проведення несанкціонованих загальних зборів акціонерів або передавався паралельному, підконтрольному рейдерам реєстратору.

Крім того, непоодиноким є випадки виявлення Комісією фактів сприяння рейдерам з боку керівництва акціонерного товариства: голови та членів правління, спостережної ради тощо. Зазвичай посадові особи емітента або не володіють пакетом акцій товариства, або володіють незначним пакетом, у зв'язку з чим, не турбуються про по-

дальшу долю підприємства. Типовим схемами зловживань з боку керівництва акціонерного товариства, що можуть призвести до рейдерського захоплення акціонерного товариства або його майнового комплексу, є прийняття виконавчим органом товариства (правління, дирекція тощо) без відома акціонерів та згоди загальних зборів рішення про: а) відчуження майнового комплексу, що належить акціонерному товариству; б) передачу ведення системи реєстру власників іменних цінних паперів підконтрольному рейдером реєстратору; в) припинення діяльності товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження ліквідаційного балансу.

Отже, окрім порушень з боку професійних учасників ринку цінних паперів, що обслуговують обіг та облік цінних паперів, зловживання посадових осіб акціонерних товариств також можуть призвести до протиправного захоплення акціонерного товариства і нанесення збитків інвесторам - акціонерам товариства. *Таким чином, протиправне захоплення акціонерного товариства стає можливим завдяки співпраці рейдерів з боку недобросовісних посадових осіб акціонерного товариства та/або професійних учасників ринку цінних паперів: реєстраторів, зберігачів, депозитаріїв.*

Тому слід доповнити поняття протиправних захоплень та поглинань акціонерних товариств (рейдерства) важливою ознакою, відповідно до якої *рейдерське захоплення акціонерних товариств завжди поєднується із протиправною (вчиненою з порушенням вимог законодавства про цінні папери) діяльністю професійних учасників ринку цінних паперів, які обслуговують обіг та облік цінних паперів певного емітента, та/або посадових осіб акціонерного товариства.* В цьому сенсі важко переоцінити значення адміністративно-правових засобів впливу, що застосовуються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку України по відношенню до професійних учасників ринку цінних паперів та посадових осіб акціонерних товариств з метою припинення неправомірної поведінки, відновлення порушених прав акціонерів та притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

В разі виявлення правопорушень Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (надалі – Комісія) застосовує по відношенню до професійних учасників ринку цінних паперів та їх посадових осіб адміністративно-правові засоби впливу. Відповідно до Закону [8] Комісія також надсилає матеріали в правоохоронні органи стосовно фактів порушень вимог законодавства, за які передбачена кримінальна відповідальність. У зв'язку із зазначеною вимогою Закону, непоодинокими є випадки, коли акт перевірки, протокол контролю тощо разом із відповідними документами направляється до органів дізнання та/або слідства з метою вирішення питання про притягнення посадових осіб професійних учасників ринку цінних паперів або смітеша до кримінальної відповідальності.

Боротьба з протиправними захопленнями та поглинаннями акціонерних товариств в Україні має історію, яка налічує майже три роки. Так, в жовтні 2005 року Комісією була створена Робоча група з питань подвійного ведення реєстрів власників іменних цінних паперів. В подальшому, через рік - 19.10.2006 р. відповідним рішенням Комісії з цінних паперів компетенція зазначеної робочої групи була розширена, у зв'язку з чим вона отримала найменування Робоча група питань подвійного ведення реєстрів

власників іменних цінних паперів та протидії протиправним поглинанням підприємств. До компетенції зазначеної Робочої групи, зокрема, відноситься координація діяльності окремих структурних підрозділів Комісії, оперативний розгляд конфліктних ситуацій тощо [9, с.51].

Враховуючи вищевикладене, у справі боротьби із протиправними захопленнями та поглинаннями акціонерних товариств провідним органом виконавчої влади є Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Це твердження передусім базується на тому, що Законом [8] Комісія наділена широким колом адміністративних повноважень щодо виявлення та припинення зловживань професійних учасників ринку цінних паперів та посадових осіб акціонерних товариств. У той же час, притягнення винних юридичних осіб, їх посадових осіб до адміністративної відповідальності є недостатньою правовою гарантією від рецидивів з боку того самого чи іншого учасника ринку цінних паперів, у зв'язку з чим 21.02.2007 року постановою Кабінету Міністрів України № 257 була створена Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Головою Міжвідомчої комісії було призначено Першого віце-прем'єр-міністра України М.Я. Азарова. Секретарем – члена Комісії В.О. Пестренко. До основних завдань Міжвідомчої комісії віднесено забезпечення взаємодії органів державної влади у сфері протидії рейдерству, а також розроблення пропозицій стосовно вдосконалення законодавства, що регламентує корпоративні відносини. При Міжвідомчій комісії утворена і діє аналітична група, до якої входять співробітники Комісії, інших державних органів виконавчої влади та правоохоронних органів. Аналітична група Міжвідомчої комісії здійснює підготовку матеріалів на засідання Міжвідомчої комісії. Рішення, прийняті Міжвідомчою комісією, оформлюються у вигляді доручень Кабінету Міністрів України.

В якості підсумку необхідно зазначити наступне. На нашу думку, основними передумовами виникнення та розвитку в Україні рейдерства стали:

- формування корпоративного законодавства в Україні без єдиного стратегічного підходу, у зв'язку з чим воно є фрагментарним, суперечливим та неповним. Відсутні базові нормативно-правові акти, наприклад Закон України "Про акціонерні товариства". До суттєвих прогалин можна віднести відсутність закріпленої на рівні Закону системи юридичної відповідальності посадових осіб акціонерних товариств за збитки та шкоду, завдану їх діями підприємству та акціонерам;

- відсутність єдиної прозорої системи реєстрації прав власності на цінні папери: випуск та обіг акцій переважно у документарній формі. Більшість вчених, що займаються проблематикою розвитку фондового ринку України, наголошують на необхідності створення централізованої системи обігу цінних паперів, яка має включати: а) єдиний Центральний депозитарій цінних паперів, що забезпечує обіг цінних паперів у формі комп'ютерних записів на рахунках і працює в рамках єдиного програмного забезпечення; б) УФБ як єдине місце котирування (визначення курсів) цінних паперів, прийнятих до обігу та котирування на біржі; в) брокерські контори (брокери), які зареєстровані на УФБ і є учасниками Центрального депозитарію та клірингового банку тощо. Необхідно також переходити виключно на бездокументарну форму випуску цінних

паперів, при цьому поступово переводити раніше випущені в документарній формі цінні папери в бездокументарну форму. За такої системи обліку та обігу цінних паперів стануть неможливими більшість із вищезазначених зловживань на ринку цінних паперів;

- відсутність адекватної системи адміністративно-правових засобів захисту прав інвесторів в цінні папери і, передусім, засобів відповідальності за правопорушення на ринку цінних паперів. Система санкцій, що застосовуються Комісією, не відповідає вимогам сьогодення;

- відсутність налагодженої співпраці між Комісією та правоохоронними органами щодо своєчасного та ефективного притягнення посадових осіб професійних учасників ринку цінних паперів та акціонерних товариств до кримінальної відповідальності за фактами виявлених Комісією зловживань. Враховуючи, що Комісія не є органом дзнання або слідства, вона направляє до правоохоронних органів інформацію та документи з приводу вчинення посадовими особами діянь на ринку цінних паперів, які можуть містити ознаки злочинів. На нашу думку, ефективність гарантій правопорядку на ринку цінних паперів залежить від наявності механізмів взаємодії Комісії та правоохоронних органів (органів внутрішніх справ та прокуратури).

Безумовно, до передумов виникнення та розвитку в Україні рейдерства слід також віднести корупцію в органах державної виконавчої та судової влади, яка призводить до прийняття посадовими особами та суддями завідомо неправомірних (неправосудних) рішень, що порушують права та законні інтереси інвесторів в цінні папери. Проте, правова природа зазначених передумов перебуває поза предметом даної роботи.

На теренах України сьогодні діє чимало впливових фінансово-промислових груп, що періодично займаються протиправними захопленнями підприємств (рейдерством). Така діяльність дозволяє промислово-фінансовим групам отримувати фінансові активи, засоби виробництва, землю за цінами, які в багато разів нижчі за ринкові. Нерідко, під час рейдерських дій, порушуються права іноземних інвесторів, які вклали капітал в економіку України. *Небезпеки рейдерства як суспільно-економічного явища, передусім, полягає в тому, що воно підриває підвалини інституту права власності, руйнує цивілізовані відносини на ринку цінних паперів, створює вкрай негативний імідж України в очах міжнародних інвесторів, призводить до знищення прибуткових підприємств та скорочення чисельності робочих місць.*

Враховуючи впливовість осіб, що займаються протиправними захопленнями підприємств в Україні, зазначена проблема може бути вирішена тільки в разі постановлення її на рівні Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, Президента України. Фактором, що призводить до загострення проблематики рейдерства, є політична нестабільність в країні, відсутність діючого парламенту, який би прийняв підготовлені та зареєстровані в Верховній Раді України законопроекти, спрямовані на удосконалення корпоративного законодавства, введення кримінальної та адміністративної відповідальності за дії, спрямовані на протиправне захоплення акціонерних товариств.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку як орган, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів та захист прав інвесторів в цінні папери, безумовно не має достатніх повноважень стосовно боротьби із

протиправними захопленнями акціонерних товариств в Україні. В більшості випадків вжиті Комісією заходи призводять тільки до відстрочення рейдерського захоплення товариства.

Вкрай необхідним є створення постійно діючого при Кабінеті Міністрів України органу державної виконавчої влади зі спеціальним статусом, який би відповідав за економічну безпеку та захист прав інвесторів в Україні, координував зусилля органів державної влади, приймав активну участь в законотворчій діяльності, доводив до громадськості інформацію щодо неправомірних дій з власністю на території України. Практика діяльності Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств довела, що потрібен не орган, який збирається один раз на місяць, проте постійно діючий орган державної виконавчої влади з більш суттєвим повноваженнями ніж Міжвідомча комісія.

Мета входження України до Європейського Співтовариства вимагає від Уряду та Президента України вжиття більш рішучих кроків, покликаних гарантувати бізнесу економічну безпеку, інвесторам – право власності на відповідні фінансові інструменти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гвардин С.В., Чекун И.Н. Слияния и поглощения: эффективная стратегия для России. –СПб.: Питер, 2007. – 192 с.
2. Борисенко А. Главное – развитие фондового рынка: о влиянии рейдерства на инвестиционный климат Украины // Инвестгазета. –2007. –№ 18. (Серия специальных приложений, № 7).
3. Молотников А.Е. Особенности российских недружественных поглощений // Враждебные поглощения в Украине. –2007. –Первый выпуск. –С.29-35.
4. Неправомерное поглощение предприятий как угроза экономической безопасности государства // Лучшее о безопасности: Информационно-аналитический журнал о безопасности общества, предпринимательства и личности. –2007. –№ 3. –С.14-18.
5. Воропаев Ю. Зміни законодавства, скеровані на боротьбу із рейдерством // Захист від недружніх поглинань. –2007. –С.6-8
6. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку з цінних паперів «Про затвердження Положення про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів» від 17.10.2006 р., № 1000 (із змінами та доповненнями)
7. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку з цінних паперів «Про затвердження Положення про депозитарну діяльність» від 26.05.1998 р., № 61 (із змінами та доповненнями).
8. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р., № 448/96-ВР // ВВР України. –1996. –№ 51. –Ст.292 (із змінами та доповненнями).
9. Домащенко С.А. Государство и борьба с рейдерами: начало положено // Враждебные поглощения в Украине. –2007. –Первый выпуск. –С.48-52.

Надійшла до редколегії 20.11.2007

АНДРЕЕВ Д.А. ПРОТИВОЗАКОННЫЙ ЗАХВАТ И ПОГЛОЩЕНИЕ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ (РЕЙДЕРСТВО) В УКРАИНЕ: УГРОЗА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Исследовано содержание понятия противоправного захвата и поглощения акционерных обществ в Украине и выполнен анализ факторов, которые приводят к возникновению и развитию отмеченного общественно-экономического явления. Проанализировав процесс рейдерского захвата акционерного общества, как участника рынка ценных бумаг, определена возможная роль в рейдерском захвате общества и степень влияния на экономическую безопасность предприятия профессиональных участников рынка ценных бумаг и должностных лиц самого эмитента. Предложено несколько путей локализации, а, со временем, и решения проблемы рейдерских захватов акционерных обществ в Украине.

***

ANDREEV D.A. ILLEGAL MERGENCE AND ACQUISITION OF JOINT-STOCK COMPANIES (RAIDER) IN UKRAINE: THE THREAT TO ECONOMIC SECURITY

The maintenance of concept of illegal capture and absorption of joint-stock companies in Ukraine is investigated and the analysis of factors which result in occurrence and development of the marked socioeconomic phenomenon is executed. Process raider capture of joint-stock company as the participant of a securities market, the possible role in raider capture of a society and a degree of influence on economic safety of the enterprise of professional participants of a securities market and officials of the emitter is determined is analyzed. Some ways of localization, and, in due course, and decisions of a problem raider captures of joint-stock companies in Ukraine are offered.

УДК 347.1

В.В. АРХІПОВ, канд. техн. наук, доц.*Київський національний університет культури та мистецтв***РЕГЛАМЕНТ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПО ДОКУМЕНТАМ**

Досліджуються загальні питання методології проведення судово-товарознавчої експертизи товарів, по документам і регламент проведення такого роду судово-товарознавчих експертиз.

При розслідуванні і розгляді кримінальних і цивільних справ часто виникають питання, для вирішення яких треба визначити якість (сорт, дефекти в товарах), комплектність продукції і готових виробів, встановити дефекти і інші обставини. Вирішити такі питання можна тільки при допомозі судово-товарознавчої експертизи.

Об'єктами судово-товарознавчої експертизи можуть бути самі різні товари народного споживання, які реалізуються в торговій мережі, так і в громадському харчуванні. У той же час практика СТЕ свідчить про те, що до моменту відкриття кримінальних справ в наявності, як правило, не виявляється речових доказів (готової продукції, напівфабрикатів, сировини), які слід би представити для експертного дослідження. Єдиним джерелом інформації для судового експерта при рішенні вказаних питань часто є документи, в яких відображаються дані про вид продукції, її якість та якісні ознаки, вартість та ін. Відзначимо, що продовольчі товари (у тому числі плоди і овочі) надзвичайно рідко виявляються об'єктами судово-товарознавчого дослідження. Тут експерти-товарознавці мають справу, як правило, не з товарами, а документами, що відображають стан і рух їх у часі (рік тому і більш). Деякі питання судово-товарознавчої експертизи по документам досліджувалися в роботах І.В. Сметко, А.П. Батуліної [1], С.А. Вілкової [2], Л.П. Морозова [3], Т.В. Авср'янової [4], але методики або регламенту проведення експертиз такого роду не було запропоновано.

Нами визначені основні завдання і запропонований регламент проведення судово-товарознавчої експертизи по документах, що є метою роботи.

У задачі судово-товарознавчої експертизи по документах входять:

- дослідження якісних показників продукції і сировини (дефектів, сортності й т.д.) в цілях визначення відповідності продукції за якістю стандартам, ТУ та іншої нормативно-технічної документації;
- аналіз кількісних показників продукції (маси, об'єму, розміру);
- визначення виду продукції (сировини); можливості утворення природних втрат продукції за даних умов зберігання і транспортування;
- дослідження даних про умови зберігання і транспортування продукції в цілях визначення відповідності їх встановленим нормам;
- дослідження даних про упаковку (тару) в цілях визначення відповідності її нормативним вимогам;
- визначення ціни продукції відповідно прейскурантам і нормативним документам, а також розміру зниження ціни продукції у зв'язку з її псуванням.

Важливим напрямом в діяльності експерт-товарознавця є виявлення обставин, що сприяють здійсненню зловживань. Найчастіше вони зв'язані з невиконанням особливих умов поставки, вимог стандартів, ТУ по контролю за кількісними і якісними показниками про-